

SJEĆANJE NA STANJE ŠKOLSTVA I PROSVJETE

U predratnom periodu u bivšem srezu Bos. Gradiška

Područje bivšeg sreza Bos. Gradiška je karakteristično po tome što je u predratnom periodu imalo prilično razvijenu školsku mrežu u odnosu na mnoge druge srezove u Bosni i Hercegovini. To područje je bilo znatno bogatije i to ne zbog industrije već razvijenije poljoprivrede i stočarstva. Zahvatalo je jedan dio Lijevča kao i padine planine Kozare. U tom kraju počele su raditi neke osnovne škole krajem 19 vijeka kao u Bos. Gradišci, Lamincima i Donjoj Dolini.

Bolje materijalno stanje ljudi toga kraja i njihovo veće shvatanje potrebe školovanja djece uslovalo je da je broj osnovnih škola u predratnom periodu na ovom srezu bio 26. Isto tako bilo je značajno da je od 26 osnovnih škola imalo samo desetak po jednj učionicu i jednog učitelja. To je omogućilo i školovanje većeg broja djece.

Školske zgrade su bile raznog tipa. Neke su bile prizemne, a neke su na spratu imale stanove za učitelje. Gotovo sve školske zgrade imale su stanove za učitelje.

Dobre školske zgrade imala su sela: Gornji Podgradci, Donji Podgradci, Trebovljani, Vilusi, Berek, Kočićevo, Dubrave i Rogolji. Sve ove škole imale su na spratu solidne stanove za učitelje.

Školski nadzornik za srez Bos. Gradišci bio je Boško Antonijević, a sekretar Dušan Ivančević.

Školski nadzornik nije pokazivao inicijativu za unapredjenje školskog ni kulturno-prosvjetnog rada na srezu. On je više iz kancelarije administrativno prenosio propise i zahtjeve viših prosvjetnih organa (tj. onih banske uprave Banjaluka i ministarstva prosvjete).

U svih 26 škola bilo je 48 učitelja. U Bos. Gradišci bilo je 8 odjeljenja sa po jednim razredom. U 15 škola radila su po 2 učitelja, a njihova odjeljenja su se sastajala iz po dva razreda, dok je u 11 škola jedan učitelj radio cjelodnevno sa sva 4 razreda u isto vrijeme. U svih 26 osnovnih škola bilo je oko 2600 učenika.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-116-VII/216

Normalno je da je broj djece dorasle za školovanje u osnovnoj školi bio znatno veći. Ali i na ovom srezu veliki broj ženske djece nije pohađao školu.

U osnovnoj školi Laminci udaljenoj samo 9 kilometara od Bos. Gradiške, a u tom selu je jedna od najstarijih škola (koja je osnovana oko 1885. godine), broj učenika je bio relativno mali. U III i IV razredu svega 5, dok je u I i II razredu bilo 15 djevojčica. To je bilo 1940. godine i tek tada počinje neki interes za školovanje ženske djece.

Ni u samoj Bos. Gradišci sa neposrednom okolinom nisu obuhvaćena bila 100% djeca za školu. Dok sa školovanjem muške djece je bilo manje problema jedan broj ženske djece je izbjegavao školu, jer to i neki roditelji nisu htjeli.

Kod seljaka je postojalo mišljenje da je potrebna škola muškoj djeci, jer po njihovom shvatanju domaćin kuće treba da je pismen, jer on kao mlad odlazi u vojsku, prima kasnije pozive i rješenja o porezu itd. dok domaćica, treba da zna poslove kući i oko domaćih životinja, a pismenost i škola su im suvišni. To je shvatanje bilo teško razbiti, a izmjenila ga je revolucija pa su poslije rata u svim selima pošla i ženska djeca u školu.

Školski prostor je na ovom srezu omogućavao da se školuje veliki broj i ženske djece, ali i ovdje organizacija škole bila je takva da se nije vršila gotovo nikakva godinama ustaljena praksa, a postojala je mogućnost da se drugačijim organizovanjem smjena školuje daleko veći broj djece. To je medjutim tolerisano, jer tadašnja vlast nije preduzimala mjere da izvrši bolja organizacija rada škola, jer bi se time i postavilo pitanje postavljanja još kojeg učitelja u postojeće škole.

U pogledu udžbenika i školskog materijala nije u ovom srezu bilo problema kao i nekadašnjem srezu, ali bilo je ipak siromašnih dječjih roditelja kojima nije bilo lako nabaviti djeci sve što treba za školu.

Udžbenici su bili vrlo različiti. Nekad je pitanje nabavke udžbenika zavisilo od knjižara u sreskom mjestu. Dolazilo je i do takvih situacija da sive susjedne škole imaju razne udžbenika računa, poznavanje prirode pa i drukčije čitanke.

Ovo pitanje udžbenika nikad nije bilo postavljeno

i nije bilo dogovora na sreskim sastancima učitelja. Isto tako nije postavljano pitanje rada i saradnje sa djačkim roditeljima. Na taj način škola i učitelji su bili dosta izolovani pa samo ponegdje inicijativa pojedinih učitelja dolazila do izražaja.

Pozivani su pojedini djački roditelja na razgovor u školu da se izrazito talentovani učenici pošlju dalje na školovanje ili na zanat.

Iako je srez Bos. Gradiška imao uslove za poljoprivrednu proizvodnju, obrada zemljišta je bila dosta primitivna, jer mehanizacije nije bilo. Svi proizvodi seljaka bili su vrlo jeftini. Centar sreza Bos. Gradiška nije imao veći broj zaposlenih koji bi otkupljivali proizvode pa su oni imali vrlo nisku cijenu na pijaci. I cijena stoke je bila vrlo niska. Nije mnogo pomoglo ni to što su se proizvodi vozili kolima u Banja Luku. Za kola sa konjskom zapregom put do Banjaluke je dosta dug pa se putovalo gotovo cijelu noć, a samo Banjaluka u to vrijeme bila je manji grad sa nepunih 30.000 stanovnika.

U Banjaluku su stizali proizvodi seljaka iz gotovo cijelog Lijeveča polja i drugih okolnih sela tako da seljaci nisu mogli prodati sve što odvezu na kolima, a uz to ta velika ponuda je obarala cijenu.

U ovom srezu gradjene su kuće od cigle, a ta cigla izvana nije nikada malterisana. Kuće su bile slične jedino njihova veličina se razlikovala. Siromašniji seljaci gradili su manje kuće i manje prostorije u njoj, dok su imućniji imali nešto veće kuće sa boljim i većim prozorima.

Ličnoj higijeni seljaci nisu dovoljno posvećivali pažnje. Uzrok tome bilo je više neznanja nego materijalno stanje. Seoska dvorišta bila su neuredjena izuzev manjeg dijela uz samu kuću gdje je bio i cvijetnjak.

Seoski putevi su se slabo održavali. Seljaci su povremeno dovozili šljunak i morali da poprave pojedine dijelove puta. Taj obavezni i neplaćeni rad ljudi, a nekada i ljudi koji su dotjerati morali kola sa konjima pa raditi i dovoziti materijal zvao se kuluk.

Po nacionalnom sastavu srez Bos. Gradiška je raznovrstan.

Pred svake izbore poslanički kandidati su bili aktivni i držali sastanke i zborove. Dosta ljudi bilo je ravnodušno

SREZ

prema kandidatima obzirom da se je vrlo slabo razvijao u odnosu na potrebe.

Na području sreza bile su bolje ceste - dio ceste Bos. Gradiška - Banja Luka, Bos. Graziška prema Bos. Dubici do Bistrice, Nova Topola - Razboj, Nova Topola - Cerovljani, dok su ostali putevi bili dosta uski i nesolidni, jer nisu imali podlogu od kamena već su šljunkom popunjavani.

Isto tako, nedostajali su zadružni domovi, domovi kulture, kulturno-prosvjetna društva te izgrališta za sportski život omladine.

Inače na području ovog sreza je bilo uslova i mogle su raditi razne kulturno-prosvjetne sekcije. Narod je imao smisla za muziku, jer je ono rijedak kraj gdje omladina je pjevala dvoglasno -narodne pjesme.

Bilo je tamburaških grupa, ali one su radile neorganizovano i nevezano na neka kulturno-prosvjetna društva.

Ni biblioteka nije bilo. Čak nije postojala biblioteka u Gradu Bos. Gradiška.

Školske biblioteke su bile vrlo skromne. Nešto stručnih knjiga i malo beletristike i nešto stručnih časopisa. Iz školskih biblioteka malo koja knjiga se mogla ustupiti na čitanje ljudima iz sela.

Sastav učiteljskog kadra bio je 23 učitelja i 25 učiteljica.

Svega desetak učitelja imali su preko 15 godina službe. Ostali su bili mladji. Nijedan učitelj u predratnim godinama nije se istakao političkim progresivnim radom, kao što je to bilo na nekim drugim srezovima.

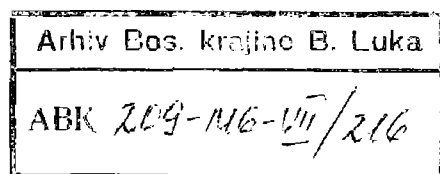
Početkom rata morali su da napuste srez Bos. Gradiška svi oni koji su bili poreklom iz Srbije i Crne Gore. Neki su sami napustili svoja radna mjesta i otišli u druge krajeve bivše države Jugoslavije. U Bos. Gradišci radila je duže vremena prije drugog svjetskog rata niža gimnazija.

Ona je imala oko 8 odjeljenja. U tu školu su se upisivala djeca iz Bos. Gradiška, a iz sela djeca bogatijih roditelja.

Za učenike te niže Gimnazije bio je djački dom društva "Prosvjeta" iz Sarajeva. Upravnik djačkog doma bio je

jedan stariji učitelj Zarko Novaković. Poznat je bio u cijelom srezu kao stalan i izvrstan lovac.

Jedan broj učenika koji su završili nižu gimnaziju u Bos. Gradišci odlazio je na dalje školovanje uglavnom u prednje škole, dok je manji broj mogao da studira i završi neki fakultet.

BOGDAN GUTALJ

Bogdan Gutalj